

Mirjana Repanić-Braun*

Matija Žeravić, barokni slikar hrvatskih korijena

Izložba budimskog slikara Matije Žeravića (1702. – 1771.)

Muzej likovnih umjetnosti, Osijek

8. srpnja – 1. rujna 2021.

KUSTOSICA: Zsuzsanna Korhecz Papp

* Autorica teksta ujedno je i autorica predgovara u izložbenom katalogu.

U Muzeju likovnih umjetnosti Osijek od srpnja do rujna 2021. održana je izložba radova budimskog slikara Matije Žeravića (Mathias Xeravich, Mátyás Schervitz; 1702. – 1771.). Na izložbi su osječkoj javnosti predstavljena i njegova recentno restaurirana djela, popraćena panoima s pojedinostima restauratorskih zahvata, među kojima se ističe oltarna pala *Stigmatizacija sv. Franje Asiškog* s bočnog oltara u franjevačkoj crkvi Svetoga Križa u osječkoj Tvrđi. Žeravićeve zidne i svodne slike sakralne i mitološke tematike, izvedene za mađarske naručitelje, tom su prigodom predstavljene reprodukcijama i videoprezentacijom. Izložba s pripadajućim katalogom – monografijom u kojoj su prvi put na jednome mjestu prezentirani život i dosad znano djelo toga kasnobaroknog slikara – u Osijek je prenesena iz Gradskog muzeja Subotica, a u travnju 2022. održat će se, u ponešto drugačijem postavu, u budimpeštanskom muzeju Kiscelli (Budapesti Történeti Múzeum, Kiscelli Múzeum).

U Hrvatskoj nije prepoznato mnogo Žeravićevih djela, no s obzirom na to da je pripadao ilirskoj, odnosno hrvatskoj zajednici u budimskom Wasserstadtu, da se njegov otac Grgur Žeravić u arhivskim izvorima spominje kao „hrvatski krojač”, da je kršten 1702. u župi bosanskih franjevaca u Wasserstadtu te da mu je krsna kuma Ana Vlašić bila po svoj prilici Hrvatica, Žeravića bismo s razlogom mogli pribrojiti hrvatskim baroknim umjetnicima koji su, osobito na tlu Italije, izgradili svoje karijere.

Izložbe

Foto Muzej likovnih umjetnosti,
Osijek

U povijesti istraživanja baroknoga štafelajnog i iluzionističkog slikarstva *fortuna critica* s razlogom je bila naklonjena samo najboljima, akademski školovanim majstorima koji su svoje mjesto u „kući slavnih” zavrijedili kvalitetom, prepoznatljivim likovnim izričajem i inovativnim stilskim rješenjima. Njihova su djela neposredno ili posredno, diseminacijom grafičkih listova, odredila stilske parametre i inspirirala brojne slikare djelatne tijekom 18. stoljeća u perifernim umjetničkim sredinama na povijesnim područjima Habsburške Monarhije. Mnogi od tih lokalnih slikara pali su u zaborav, iako se njihova većinom nepotpisana djela i danas mogu vidjeti na oltarima, svodovima i zidovima crkava i dvoraca, u javnim i privatnim zbirkama, i premda im imena možemo pročitati u župnim spomenicama (*Liber memorabilium*) te samostanskim kućnim povijestima (*Historia domus*), ponekom sačuvanom ugovoru ili računu.

No sustavna i kompleksna recentna istraživanja baroknog slikarstva u Mađarskoj, Vojvodini i kontinentalnoj Hrvatskoj postupno uklanjaju veo anonimnosti s njihovih manjih ili većih opusa, potvrđujući ili predlažući nove atribucije utemeljene na povijesnoumjetničkoj i konzervatorsko-restauratorskoj analizi i interpretaciji. Razotkrivanju mađarskih baroknih slikara svojim je istraživačkim, restauratorskim i izložbenim aktivnostima znatno pridonijela restauratorica i muzejska savjetnica Gradskog muzeja Subotica dr. Zsuzsanna Korhecz Papp, autorica osječke izložbe i monografije.

Tijekom posljednjih nekoliko godina dobar je dio svojih promišljanja i restauratorskoga truda posvetila upravo djelima i životnom putu Matije Žeravića, slikara u stilski prevratnoj epohi kasnog srednjoeuropskog baroka. Na temelju bliskoga uvida u njegov specifičan rukopis i slikarsku tehnologiju, prepoznala je jedan u stilske pogledu kompaktan opus kojemu, među ostalim djelima, pripadaju: *Stigmatizacija sv. Franje Asiškog* (1756.) i iluzionistički oslik na zidovima i svodu svetišta crkve Rana sv. Franje u Budimu, *Stigmatizacija sv. Franje, Sv. Ana (Sveta Obitelj)* i *Immaculata (Bezgrešna Bogorodica s Adamom i Evom; oko 1760.)* u Feldvaru, *Sv. Ivo Hélyory* (1759.) u Óbudi, *Sv. Augustin* u Budimu (oko 1760.), *Navještenje* (1760.) u Tordasu te zidne i svodne slike mitološkog i alegorijskog sadržaja u biblioteci i reprezentativnim prostorijama (1763. – 1766.; do 1770.) dvorca Ráday u Pécelu. Taj respektabilan opus potvrđuje Matiju Žeravića kao vodećeg slikara u Budimu, aktivnoga od 1739. do 1770. U tome je gradu zasnovao veliku obitelj, o čijim sretnim i tužnim trenucima svjedoče matične knjige rođenih i umrlih, kao i drugi arhivski izvori, te razgranao svoju slikarsku djelatnost, koju je nakon 1770. nastavio njegov sin Josip Žeravić, dovršivši između ostalog očev rad u Pécelu.

Podaci o školovanju Matije Žeravića nisu pronađeni, zato su formalne značajke pripisanih mu radova važan element u pokušaju da se odredi stilska provenijencija njegova do danas znanog opusa. Najkvalitetnija atribuirana djela ukazuju na utjecaj slikarevih poznatijih suvremenika – Bartolomea

FOTO Muzej likovnih umjetnosti,
Osijek

Kvartal

ST. FRANCIS
BY CARLO CRIVELLI
1500

Altomonte (1694.–1783.), koji se usavršavao u Bologni, Rimu i Napulju, Daniela Grana (1694.–1757.), u čijim se djelima jasno očituju iskustva školovanja kod Francesca Solimene (1657.–1747.) u Napulju i kod Sebastiana Riccija (1659.–1734.) u Veneciji, i nešto mlađeg, ali dugovječnijeg slikara Caspara Franza Sambacha (1715.–1795.), najprije Donnerova (Georg Raphael Donner, 1693.–1741.), a zatim Trogerova (Paul Troger, 1698.–1762.) studenta na bečkoj akademiji.

Na utjecaj Daniela Grana upućuje Žeravićev kolorit i ležerna retorika likova, u najboljem svjetlu iskazana na feldvarskoj oltarnoj pali *Immaculata s Adamom i Evom*, a ne samo činjenica da je sliku *Sv. Elizabete Ugarske* (1760.) za glavni oltar crkve u Wasserstadtu izradio oslanjajući se na kompoziciju Granove slike *Sv. Elizabeta dijeli milostinju* u crkvi sv. Karla Boromejskog u Beču.

Referencije na slikarstvo Caspara Franza Sambacha još su brojnije, osobito u razmatranim primjerima iluzionističkog slikarstva. Otkrivamo ih na slikanoj kupoli (1756.) crkve Rana sv. Franje u Budimu, u njezinim arhitektonskim i dekorativnim elementima koji nalaze pandane u motivima na Sambachovu iluzionističkom osliku iz 1748.–1750. u bivšoj isusovačkoj crkvi sv. Ivana Nepomuka u Székesfehérváru: u kasetiranom svodu s rozetama, u dekorativnim atikama nad segmentnim nadvojima u podnožju kupole i volutnim konzolama u pandantivima. Nedvojbeno ih sadrži i nebeski prizor nad kružnom balustradom otvorene kupole naslikane 1756. u crkvi Presvetoga Trojstva u Abi, no tu se očituju u krupnim liko-

vima arhanđela Mihaela i Gabrijela, ponajprije u artikulaciji i naturalizmu njihovih atletskih figura i tretmanu draperije.

U svakom pogledu najbliža Sambachovoj vizualnoj retorici jest slikana kupola u Tápióbitskeju (1757.), kako u iluzioniranoj arhitekturi tako i u impostacijama Krista, anđela i alegorija koje svojevrsne tipološke uzore imaju u ženskim figurama sa simbolima iz *Lauretanskih litanija* (1752. – 1754.) u crkvi Majke Božje Žalosne u Sloupu (Moravska). Činjenica da je ornamentalne i cvjetne ukrase za Sambachove freske u Sloupu naslikao akademski slikar Johann Zagelmann (Zogelmann; 1720. – 1758.), što nije rijedak slučaj u baroknom iluzionističkom slikarstvu, može biti indikativna i u kontekstu Žeraviću pripisane slikane arhitekture te potaknuti razmišljanja o mogućoj suradnji figuralista i kvadraturista na osliku budimske crkve Rana sv. Franje.

Osim Žeravićeva opusa, Korhecz Papp u tekstu kataloga razmatrala je i djelatnost Gregora Vogla (1717. – 1782.), dvorskog slikara obitelji Zichy, koji je kratko vrijeme 1752./1753. proveo na Akademiji u Beču.

Naposljetku valja ponoviti da se izložba i katalog radova budimskog slikara Matije Žeravića nastavljaju na čitav niz sličnih istraživačkih i konzervatorsko-restauratorskih projekata Zsuzsanne Korhecz-Papp, kojima je znatno pridonijela poznavanju i prepoznavanju opusa mađarskih baroknih slikara poput Sebastiana Stettnera (1699. – 1758.), Ferenc Falkonera (1737. – 1792.), Mathiasa Hanischa (1754. – 1806.) i Paulusa Sensera (1716. – 1758.). ✕